

Angloamerikkalaisen kulttuurimaantieteen näyteikkuna

ANDERSON, KAY, MONA DOMOSH, STEVE PILE & NIGEL THRIFT (2003; toim.). *Handbook of cultural geography*. 580 s. Sage, London.

On vaikea kuvitella epäkiitollisempaa tehtävää akateemiselle maantieteilijälle kuin kirjoittaa johdantoartikkeli teokseen, jonka nimi on ”kulttuurimaantieteen käsikirja”. Jokainen alaa tunteva tietää heti, että vastassa on loputon joukko epäileviä kysymyksiä, närkästyneitä vastaväitteitä ja syytöksiä tieteenalojen rajojen mielivallasta. Tämä kokoomateos on kuitenkin nimetty käsikirjaksi ja siinä

on toimittajien yhteistyönä laatima johdanto. On siis syytä nostaa hattua tiiliskiviteoksen toimittajille ja heidän avustajilleen. Vai onko?

Olisi epärehellistä kirjoittaa, etten tarttunut teokseen epäily ja vastaväitteet mielessäni, sillä se on asetelmaltaan ristiriitainen. Miten koota käsikirja – eli keskeisiä suuntauksia ja lähtökohtia esittelevä perusteos – alalta, jota on heterogeenisyytensä vuoksi vaikea nimittää tieteenalaksi? Tehtävän haasteellisuus, ja oikeastaan mahdottomuus, ei ole jäänyt toimittajilta huomaamatta. Johdannossaan he kuvaavat laajasti tilanteen hankaluutta,

eikä lukijalle luvata sen paremmin kattavaa kokonaiskuvausta kuin yhtenäistä tieteenalaakaan. Päinvastoin, maantieteellisestä kulttuurintutkimuksesta annetaan tarkoituksellisen moniulotteinen ja ristiriitainen kuva – jopa niin, että lukija lopulta ihmettelee, mikä teoksen ”pointti” oikeastaan onkaan. Mikä oikeuttaa sen julkaisemisen, ellei vastaukseksi hyväksytä vain sitä, että teos sisältää korkeatasoista tutkimusta, joka sellaisenaan ansaitsee tulla tiedeyhteisön ulottuville?

Toimittajat turvautuvat mielekkääseen ratkaisuun, jossa maantieteellinen kulttuurintutkimus on mahdollista nähdä yhtä aikaa sekä heterogeenisena ja sisäisesti ristiriitaisena tutkimuskenttänä että joukkona tutkimusintressejä, joita sittenkin yhdistää ”kulttuurimaantieteellinen ajattelutapa”. Sitä kokoaviksi tekijöiksi toimittajat nostavat viisi teemaa, jotka kanavoivat kulttuurin käsitteen monimuotoisuutta. He viittaavat kulttuuriin ilmiöiden *alueellisena jakautumisena, elämäntapana, merkityksenä, toimintana ja valtana*. Kunkin teeman sisältöä tai erityistä merkitystä he avaavat johdannossa siten, että sen erityisyys käy ilmeiseksi. Samalla he toteavat viisaasti, että teemat nivoutuvat toisiinsa monin eri tavoin.

Johdannossa viritetään myös maantieteellisen kulttuurintutkimuksen yleinen haaste: ajatella kulttuurista tilallisesti ja tilasta kulttuurisesti. Haasteen laajuuden vuoksi se voidaan tietenkin esittää vain hyvin ylimalkaisesti. Siksi kukin toimittajista on kirjoittanut muutaman sivun mittaisen vinjettimäisen tapaustutkimuksen, joka kuvaa sitä, mitä haaste voi tarkoittaa käytännössä. Esimerkit heijastavat toimittajien omia viimeaikaisia tutkimusintressejä, eivätkä siis pyri tyhjentävään alan kuvaukseen. Lopputulos on jokseenkin satunnaisen tuntuinen joukko tutkimusideoita, joka kuitenkin onnistuu tavoitteessaan luonnehtia ”mahdollisten kulttuuristen maantieteiden monimuotoisuutta” (s. 9).

Teos koostuu yhdeksästä temaattisesta osiosta, joita ”olisi yhtä hyvin voinut olla enemmän tai vähemmän” (s. 30). Kullakin osiolla on vielä oma toimittajansa, joka on myös kirjoittanut siihen johdannon. Näiden artikkeleiden tyyli vaihtelee itsenäisestä teoreettis-metodologisesta puheenvuorosta osion artikkeleiden esittelyyn. Neljän pääasiallisen toimittajan lisäksi teoksen kokoonpanosta vastaa siis kymmenlukuinen joukko eri osioiden toimittajia. Jälkimmäisten roolia kirjoittajien tai kirjan sisällön valinnassa ei mainita, joten toimituspolitiikka jää tältä osin arvailujen varaan.

Ratkaisua ei tee mieli moittia kevyin perustein, sillä monimuotoisen tutkimuskentän esittely jollain tavalla yhteen nivoutuvana on teoksen mielekkyyden kannalta välttämätöntä. Teemojen yleisyys ja sen ongelmallisuus käyvät kuitenkin ilmeisiksi teoksen edetessä. Valitut teemat on esitetty hyvin yleisesti, jotta niiden piiriin mahtuisi kaikki teoksessa esitelty viimeaikainen tutkimus. Samalla side yleisestä erityiseen on ohentunut lähes näkymättömäksi: artikkelit olisi voitu tematisoida toisinkin.

Tulos on odotettu tilanteessa, jossa mahdottomasta on pitänyt tehdä mahdollista, eli kun kategorisointia loppuun saakka kaihtava tutkimuskenttä on pitänyt esittää jotenkin käsikirjaan ryhmiteltyinä. Kulttuurisuuden huomioon otava näkökulmahan on löydettävissä mistä inhimillisestä elämänalueesta tai toiminnosta tahansa, samoin kuin tilan huomioon ottava näkökulma. Kaikki inhimillinen liittyy

viime kädessä sekä tilaan että kulttuuriin. Maantieteen sisäänrakennettu kaikenkattavuus ei auta tilanteessa vähääkään. Lyhyesti sanottuna teoksen toimittajien valinta on ollut äärimmäisen hankala: mitä maantieteellisen kulttuurintutkimuksen käsikirjaan sisällytetään ja miten valinnat perustellaan.

Verrattuna tutkimusalan monimuotoisuutta ja ristiriitaisuutta koskevan pohdiskelun määrään teoksen sisältöä koskevia valintoja on perusteltu hämmästyttävän vähän. Lukijan on ilmeisesti tarkoitus ajatella, että valinnat ovat itsestään selviä, mutta sitä ne eivät tietenkään voi olla. Herääkin kysymys, millaisen kuvan maantieteellisestä kulttuurintutkimuksesta teos piirtää: millainen on sen maantiede, millaisia ovat sen akateemiset kontekstit, sen yhteiskunnalliset sitoumukset tai sitoutumattomuudet? On tyydyttävä siihen, että teos noudattaa radikaalista, miltei tieteenala-ajattelun hylkäävästä otteestaan huolimatta varsin perinteistä muotoa, jossa päätökset siitä, millainen kuva tieteenalasta synnytetään, jäävät perustelematta. Vaikka julkilausuttu toimituspoliittinen linja puuttuu, on mahdotonta ajatella, että kirjan sisältö olisi vain sattumaa.

Valta määritellä tieteenalaa näkyy teoksen kokoonpanossa niin mukaan valittujen kirjoittajien maantieteellisen kontekstin kuin suuntautumisenkin osalta. Teoksen 54 kirjoittajasta 48 toimii angloamerikkalaisen maantieteen ytimessä (Iso-Britannia, Yhdysvallat, Kanada), 5 sen ulkopuolella (Australia tai Uusi-Seelanti) ja 1 sen ulkopuolella! Suomalaiselle maantieteelle on merkittävä huomionosoitus, että tuo kirjoittaja on professori Anssi Paasi Oulun yliopistosta. On äärimmäisen rohkaisevaa nähdä, että hänen yli kaksi vuosikymmentä jatkunut urauurtava työskentelynsä maantieteellisen kulttuurintutkimuksen keskeisten käsitteiden ja teorioiden parissa on huomioitu, niin tässä teoksessa kuin yleisemminkin. Pelottavaa on kuitenkin ajatella, että tilanne voisi olla toisinkin, ettei edes Paasin työ näkyisi teoksen luomassa kokonaiskuvassa.

On selvää, että tämä poikkeus ei muuta tilannetta: kulttuurisesti monimuotoinen maantieteellinen maailma makaa juuri niin kuin se keskuskassa pedataan. Tekee mieli täydentää tunnettua lausahdusta maantieteen olemuksesta: maantieteellinen kulttuurintutkimus on sitä mitä angloamerikkalaiset maantieteilijät tekevät. Toteamus on surullinen, sillä maantieteen maantieteellisistä konteksteista on viime aikoina käyty runsaasti poleemistakin keskustelua, jossa tieteenalalla työskenteleviä on haluttu herätellä maailman monimuotoisuuteen. Angloamerikkalainen maantiede ei ole kyennyt seuraamaan kielialueensa ulkopuolella tehtyä tutkimusta, joka niin muodoin on jäänyt sille näkymättömäksi ja tuntemattomaksi.

Maantieteellistä kulttuurintutkimusta kriittisesti ja pohdiskellen esittelevän perusteoksen olisi voinut odottaa kykenevän käsittelemään oman olemuksensa kulttuurisuutta ja maantieteellisyyttä. Nyt jopa Jane Jacobsin kirjoittama postkolonialistista maantiedettä koskeva jakso ylenkatsoo kysymyksen siitä missä ja kenen voimin tiedon imperiumeja tulisi kyseenalaistaa. Jennifer Robinsonin johdanto lännen ulkopuolista kulttuurimaantiedettä koskevaan osioon sentään nostaa jossain pöydälle, mutta päästää ääneen vain yhden pohjoisamerikkalaisen ja kaksi brittiläistä tutkijaa. Saamme kuitenkin lukea, että haasteeseen tarttuvat ”tutkijat voivat paitsi pyrkiä osoit-

tamaan, että angloamerikkalainen maantiede ei olekaan universaalia, myös rikastamaan ja monimuotoistamaan kuvaa länsimaisesta kulttuurimaantieteestä” (s. 403).

Kirja toki sisältää sen mitä takakannen teksti lupaa: sen artikkelit edustavat kulttuurimaantieteen huippuosaamista. Kirjoittajat ovat kauttaaltaan nimekkäitä ja mukana on kultakin laadukas teksti. Teos ei tässä suhteessa varmasti tuota pettymystä lukijalle. Se ei myöskään ole mitenkään poikkeuksellisen angloamerikkalainen, sillä suurin osa meillä luettavasta alan tieteellisestä kirjallisuudesta on sitä muutenkin. Vaikka kirjassa ei siis ole saavutettu uudenlaista kulttuurimaantieteen monimuotoisuutta, ei kyse ole epäonnistumisesta. Kirja vain heijastaa kansainvälisen akateemisen maantieteen ja sen angloamerikkalaista tutkimusta painottavien julkaisukäytäntöjen tilannetta.

Teos tarjoaa paljon innostavia ja ajattelua herättäviä hetkiä kulttuurimaantieteen keskeisten kysymysten ja

näkökulmien parissa. Sitä voi varauksetta suositella tarkoitettuun tehtävään: käsikirjaksi, joka houkuttelee keskustelemaan esitettyjen näkökulmien kanssa ja viemään eteenpäin ymmärrystä maantieteellisen maailman kulttuurisuudesta. Kirja on varmasti myös oivallinen apu opetuksessa, sillä artikkelit ovat tiiviitä ja hyvin kirjoitettuja. Kaiken kaikkiaan kirja on pettymys vain suuriin odotuksiin suhteutettuna, eli suosittelen sitä tutkijoiden ja opettajien kovaan käyttöön.

JOUNI HÄKLI

*Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos,
Tampereen yliopisto*